

מיזמים

הקשר הרב-דורי: שילוב האולפן במארג החברתי של ישראל

תמי גרין*

במסגרת תוכנית 'הקשר הרב דורי' נפגשים בני נוער עם מבוגרים ומלמדים אותם בשלב הראשון מיומנויות תקשוב. בשלב השני הם מתעדים את סיפורי החיים של המבוגרים, במטרה ללמוד ולשמר את המורשת התרבותית של הקהילות והעליות השונות שהגיעו למדינת ישראל.

סיפור מ'החיים'

למסיבת הסיום החגיגית של תוכנית 'הקשר הרב דורי', שהתקיימה באולפן 'שרת' בבת-ים, תמרה גרצ'וב לא הגיעה...

תמרה, עולה חדשה הגרה בבת-ים, נולדה בקזחסטן ועלתה לארץ מרוסיה בשנת 2000. ל'אולפן שרת' היא הגיעה ללמוד עברית, לשפר את ידיעת השפה. השנה הייתה לה הפתעה: היא השתתפה בתוכנית 'הקשר הרב דורי' באולפן. תמרה לא עבדה באותה עת. זמן רב חיפשה עבודה, ולימודי התקשוב עם הנערה לירן, במסגרת תוכנית 'הקשר הרב דורי', עזרו לה מאוד לשפר את מיומנויות המחשב שלה ואת השפה העברית. התוכנית שיפרה את ביטחונה העצמי והעניקה לה שליטה טובה בתוכנות 'אופיס' השונות. לקראת סוף התוכנית היא מצאה עבודה, ולכן לא יכלה להשתתף במסיבת הסיום, כי החלה לעבוד במקום עבודה חדש בתחום המחשוב.

תמרה מספרת: 'שמחתי על כך שלמדתי דברים חדשים בתחום המחשב. התוכנית מצאה חן בעיני ונהייתי להכין מצגת ולספר את סיפור העלייה של סבתי. היה לי נעים מאוד לעבוד בחברתה של לירן, ה'מורה' שלי, שעזרה לי והייתה סבלנית, סובלנית והקשיבה לי כל הדרך.'

לירן, 'המורה' הצעירה שלימדה את תמרה, היא מתנדבת שבחרה ללמד עולים באולפן במסגרת המחויבות האישית. לירן מספרת: 'אני זוכרת איך הגעתי לתוכנית. יום אחד באה לבית הספר יהודית נוטע מאולפן "שרת", רכזת התוכנית, והציעה לנו להשתתף באולפן שלה בתוכנית "הקשר הרב דורי", במסגרת המחויבות האישית. כשבאתי לאולפן, הרגשתי שזו הייתה בחירה מצוינת; אלה היו ארבעת החודשים המהממים ביותר בחיי. נהייתי מאוד לעבוד עם תמרה, שהיא תלמידה טובה, מקשיבה למה שאני מלמדת ומדריכה אותה. היה מאוד כיף לבוא וללמד באווירה טובה כזאת. אני מאחלת הצלחה לתמרה בעבודתה בתחום המחשבים!'

על עוד סיפורי עולים תוכלו לקרוא באתר אולפן 'שרת':

<http://muni.tik-tak.co.il/pisgaholon/ulpanim>

מילות מפתח: פער דיגיטלי, מיומנויות תקשוב, פער דורות, מורשת תרבותית, סיפורי חיים של עולים

* תמי גרין היא רכזת תוכנית 'הקשר הרב דורי'.

תמרה גרצ'וב ו'מורתה' לירן

אופיה ומטרותיה של תוכנית 'הקשר הרב דורי'

תוכנית 'הקשר הרב דורי' היא תוכנית ערכית-חינוכית המגשרת בין דורות. באמצעות הסביבה המתקשבת נוצרים יחסי גומלין בין תלמידים לבין האוכלוסייה המבוגרת. מטרת התוכנית היא צמצום הפער הבין דורי, צמצום הפער הדיגיטלי ובניית גשרים להדברות ולתקשורת. את התוכנית מפעילים האגף לחינוך מבוגרים, המינהל למדע וטכנולוגיה והמזכירות הפדגוגית במשרד החינוך. במסגרתה נפגשים בני נוער עם מבוגרים והם מלמדים אותם בשלב הראשון מיומנויות תקשוב בסיסיות. בשלב השני הם מתעדים את סיפורי המבוגרים, במטרה ללמוד ולשמר את המורשת התרבותית, היישובית, הקהילתית, הארצית והלאומית של מדינת ישראל.

התוכנית מסייעת במניעת מצב של ניכור הנובע מכך שב'עידן הידע' נערים ונערות צעירים, הלומדים בבתי הספר, נמצאים בעמדת עדיפות בידע טכנולוגי מול המבוגר. ניצול שליטת התלמידים במיומנויות התקשוב והעבודה השיתופית עם המבוגרים מסייעים בקירוב לבבות ובשימור ידע וסיפורי עלייה, שהם חלק ממורשת ישראל.

במפגשים ההדדיים כל צד תורם מיתרונותיו לחיזוק הקשר הבין דורי. למידה הדדית וחוויות משותפות מטפחים הבנה טובה יותר של בן הדור האחר, וכך יוצרים מערכת שורשית וערכית בחברה.

תוכנית 'הקשר הרב דורי' משלבת את הידע של 'המורים' הצעירים בטכנולוגיות המחשוב והתקשוב עם ערכי ההתנדבות, הנתינה, הסובלנות, המחויבות והאכפתיות לזולת.

הפעלת התוכנית והמעקב המדעי אחריה

התוכנית החלה לפעול לפני כשבע שנים במינהל למדע וטכנולוגיה והמזכירות הפדגוגית במשרד החינוך, על בסיס במודל של שיתופי פעולה בין תלמידים לבין סבים וסבתות ובני גיל הזהב. לפני ארבע שנים יזמה הגב' **ברכה לוזון**, סגנית מנהל האגף לחינוך מבוגרים, קשר עם הגב' **דורית בכר** מהמזכירות הפדגוגית ד"ר **מאיר פרץ**, מנהל האגף לחינוך מבוגרים באותה עת, התלהב מהתוכנית ונתן את ברכת הדרך... וכך נולד שיתוף הפעולה עם האגף לחינוך מבוגרים.

בשנת 2004 לקחו חלק בתוכנית כ-40 מוסדות חינוך. בשנת 2007 השתתפו בתוכנית כ-300 מוסדות חינוך. מדי שבוע יש פניות אלינו בבקשה להצטרפות לתוכנית, ההולכת ומתרחבת. התרחבות התוכנית והיקפה עוררו עניין בקרב חוקרים ממכון הרצג, שפנו אלינו בבקשה לחקור את

התופעה. הצוות המוביל את התוכנית נפגש עם פרופ' יסכה כהן מנספילד, גב' ניצה אייל ושרה פרידמן, צוות מכון הרצג באוניברסיטת תל אביב.

ואכן, מחקר יצא לדרך השנה: ד"ר טובה גמליאל, ממכון הרצג באוניברסיטת תל-אביב ואוניברסיטת בר-אילן, החלה בתשס"ז במחקר בנושא תוכנית הקשר הרב דורי. המחקר יבדוק את היחסים הבין-דוריים בין ילדים למבוגרים בבית הספר, ויימשך לאורך כל שנת הלימודים תשס"ח. כדבר ד"ר גמליאל: 'המפגש הבין-דורי בין מבוגרים וצעירים (ילדים ובני נוער) בבתי ספר הוא תופעה חברתית מוכרת במדינות מערביות. תופעה זו מתרחבת בישראל. תוכנית הקשר הרב דורי מופעלת במודלים שונים ומגוונים שהמשותף להם הוא שהתלמידים מלמדים את המבוגרים ומקנים להם ידע בשימושי מחשב ואינטרנט. הנחת היסוד בהפעלת תוכנית זו היא כי קיים פער ידע טכנולוגי משמעותי בין ילדים למבוגרים, וכי מפגש בין שני הדורות הוא בעל ערך לצמצום הפער הדיגיטלי ולביסוס יחסי-חליפין הדדיים.

'טרם נערך בישראל מחקר חברתי מקיף בנושא. במחקר שכבר החל נבקש להראות כי מה שנחשב "ניסוי חינוכי" או "תוכנית חינוכית", במונחיה של מערכת החינוך, מופיע לנגד עינינו כניסוי חברתי-תרבותי בעל חשיבות רבה. מטרתו המרכזית של המחקר היא לעמוד על גילוייו של הפער הבין-דורי בבית הספר ולבחון את משמעויותיו והשלכותיו הפסיכולוגיות, החברתיות והתרבותיות. 'המחקר הנוכחי הוא מחקר אנתרופולוגי, המקיף 3-4 בתי ספר במחוז תל-אביב ובעיר חדרה, בתי ספר הנבדלים זה מזה מבחינה אתנית וסוציו-אקונומית. שלב איסוף הנתונים אמור להימשך על פני שנה, והוא כולל תצפיות, השתתפות באירועים רלוונטיים, וראיונות פתוחים. המחקר יעמוד בכללי האתיקה המקובלים במדעי החברה.'

לבטים ביצירת המודלים לתוכנית

צוות ההיגוי המוביל את התוכנית התלבט רבות בהתאמת המודלים של הפעלת התוכנית לקהל היעד של האגף לחינוך מבוגרים. התוכנית נבנתה עבור מבוגרים פנסיונרים שזמנם בידם, ומעבר ללמידה הטכנולוגית הם שמחו להגיע בשעות הבוקר לבתי-הספר וללמוד מהמנחים הצעירים. התוכנית מהווה לגביהם פעילות חברתית מהנה ומעשירה המשולבת ברכישת תכנים חברתיים חדשים.

לא הוא הדין באוכלוסיית העולים החדשים, שברובם אינם פנסיונרים, והם מחלקים את זמנם בין שעות לימוד באולפן לבין מקום עבודתם. הם גם מטופלים בבני משפחה, ושעותיהם הפנויות מצומצמות.

הפוטנציאל האדיר הטמון בתוכנית זו היה ברור לכולנו, אולם חתרנו לגלות ועודנו מנסים למצוא את המודלים המתאימים להפעלה התוכנית באולפנים: מבחינת שעות הפעילות - האפשרויות של העולים להגיע לבתי הספר בבוקר, מבחינת הצורך להתאים חומרי למידה בשפות שונות לשפת הדיבור של העולים החדשים, מבחינת ההשלכות הפסיכולוגיות-חברתיות של המצב שבו 'המורה' של העולה ליישומי מחשב הוא תלמיד צעיר...

קהל יעד נוסף באגף היה תלמידי **מרכזי ההשכלה**, משתתפי **תוכנית תהיל"ה**. התנאי הבסיסי הנדרש ללימוד טכנולוגיות מחשבים היה ידיעת שפה: קריאה וכתיבה. היו התלבטויות רבות: האם משתתפי תוכנית תהיל"ה יוכלו להתמודד עם לימוד טכנולוגיות חדשות - רזי המחשוב והתקשוב בד-בבד עם לימוד קריאה וכתיבה? האם לא מדובר בתהליך של שינוי מורכב, שינוי ממעלה שנייה, הכרוך בשינוי תרבותי משמעותי?

השאלות וההתלבטויות הציבו את אבני הבוחן לבדיקת המודלים לקראת שנת הלימודים

תשס"ז. צוות מוביל בנה כמה דגמי-חלוץ (פיילוטים) חדשים לצורך הפעלת התוכנית בשיתוף פעולה בין תלמידים לבין האולפנים ומרכזי ההשכלה .

ביוזמת מנהל מחוז תל אביב והמרכז, מר **יוסי בר נוי**, והמפקחת הגב' **זבה הרפז**, נולד **באולפן שרת בבת ים** מודל חדש שהובילה המורה **יהודית נוטע**, בעידודה של המנהלת הגב' **חדווה צ'ריסקי**. במודל ייחודי זה השתתפו תלמידי העל-יסודי מבת-ים, במסגרת 'המחויבות האישית'. התלמידים הגיעו לאולפן ללמד את העולים. נדרשה היערכות רבה לשם יצירת ההתאמה בין התלמיד לעולה החדש, על בסיס שפה משותפת: תלמיד דובר רוסית לעולה מרוסיה, תלמידה דוברת אמרית לעולה מאתיופיה. בעקבות התוכנית נבנה אתר לאולפן שבו תועדו המפגשים וסיפורי העולים.

אולפן 'שרת', מסיבת סיום. גב' אביעד, מר בר נוי, גב' הרפז, גב' צ'ריסקי, גב נוטע וגב' יהלום מעניקים תעודות הוקרה לבוגרי התוכנית לתלמידים ו'למורים הצעירים'

במחוז צפון, ביוזמתה של ד"ר **שרה רובינשטיין**, מנהלת מחוז חיפה והצפון, נולד מודל פעילות אחר. אולפן קריית אתא, בניהולן של הגב' **בלה גולקו** והגב' **דיצה קרויאר**, יצר קשר עם בית הספר 'רוגוזין', חטיבת ביניים א'. הם בחרו במודל שונה: העולים החדשים הגיעו לבית הספר, והשיעורים התקיימו במעבדת המחשבים בבית הספר. הוקם אתר משותף עם קישורים מאתר בית הספר לאתר האולפן. באתר יש תיעוד של הפעילות, סיפורי העולים ותמונות:

<http://linetpro.d-campus.net/nodeweb.asp?t=24835&subid=157418>

עולים מאולפן קריית אתא עם 'למורים הצעירים' מבית הספר 'רוגוזין' - חטיבת ביניים א', קריית אתא

גב' **דליה ברמן** וגב' **אורנה דורי** ממחוז צפון מסרו שיש כבר התעניינות רבה לשנה הבאה: בכרמיאל מתכננים שילוב של כיתות המשך של אולפן עם קשישים במועדון 'אשכול', הצמוד לבית הספר 'אשכול', וכבר הוחל בשיתוף פעולה ביניהם. בקריית ים מתכננים להזמין בני נוער לכיתות הקשישים של האולפן, בבדקת אפשרות לשיתוף פעולה עם מרכז הקליטה. במרכזי ההשכלה במחוז מרכז מופעלת התוכנית בעיר ראש העין כבר חמש שנים. זו יוזמה מקומית של **אריאל כהן**, רכז חינוך מבוגרים בעיר, שרתם את המדריך **אריאל אדוארד** להוביל את תוכנית 'הקשר הרב דורי' בעיר. התוכנית הפכה למסורת ביישוב והורחבה לשימור מורשת מבורכת. השנה פעלו שתי קבוצות ברמב"ם ובאולפנת זבולון. במחוז ת"א, העיר בת ים זכתה לקיים שתי תכניות ייחודיות, הן באולפן 'שרת' והן במרכז ההשכלה. מנהלת תהיל"ה, גב' **לבנה ישורון**, יזמה קשר עם מנהל המרכז למצוינות בבת ים, מר **אשר אזולאי**, והנה התוצאה:

תלמידי כיתות ה', ילדים מחוננים מהמרכז למצוינות בבת ים, מלמדים את משתתפי תוכנית תהיל"ה

תוכנית תהיל"ה זכתה לעדנה ביוזמתה של הגב' **שפרה קולין** מבני ברק, שיצרה קשר עם בית הספר 'רמז'.

גב' שפרה קולין ונשות תוכנית תהיל"ה בבני ברק - לימודים בבית הספר 'רמז'

סוד ההצלחה של התוכנית

המודלים שבהם הייתה הצלחה רבה השנה תלויים בראש ובראשונה ברצון הטוב של מנהל המרכז לקחת חלק בתוכנית. הצלחת התוכנית תלויה רבות במורה המוביל את היוזמה כמנהיג, היוזם ומאפשר את המפגשים הלימודיים חברתיים.

ההצלחה בלטה במיוחד בשילוב בין אוכלוסיות העולים עם תלמידים בוגרים יחסית, הלומדים בחטיבת הביניים ובבית הספר העל יסודי ופועלים במסגרת 'מחויבות אישית'; אלה גילו אחריות ומחויבות. המודל הקלאסי, שבו המבוגרים מגיעים לבית הספר, התאים פחות. המצב שבו התלמידים הגיעו אל האולפן, בשעות הצהריים או אחרי הצהריים, התאים לעולים יותר.

דליה ברמן ואורנה דורי, שליוו את התוכנית במחוז חיפה והצפון, מסרו שהתוכנית אפשרה יצירת קשרים חברתיים בין ילדים ישראליים לעולים החדשים אגב לימוד מיומנויות מחשוב: 'המפגשים תורמים רבות לעולה, הן בלימוד מיומנויות המחשב והן בעצם הקשר עם ילד וחווית התקשורת הטבעית בעברית הנחוצה לעולים... הניסיון עם ילדים מבוגרים יחסית (חטיבת ביניים) ודוברי רוסית היה מוצלח יותר.

מרכזים רבים מגלים עניין ורוצים להצטרף לתוכנית ולהפעילה אצלם 'בבית'. לשם כך יש צורך בחדרי מחשבים, שלצערנו עדיין אינם מצויים בכל המרכזים והאולפנים.

התרומה לשיפור העברית

תובנות מעניינות נוספות, שהגענו אליהן השנה: על אף שמטרות התוכנית הוגדרו כתייעוד זיכרונות וסיפורים באמצעות הכלים הטכנולוגיים, הסתבר שהעבודה בסביבה ממוחשבת ומתוקשבת תרמה רבות גם לפיתוח השפה העברית, ברמת השיחה עם בני נוער צעירים, הדוברים בשפה המדוברת, העכשווית. תרומה נוספת הייתה בתחום הכתיבה: הכתיבה במקלדת עם תוכנות אוטומטיות לתיקון שגיאות מאפשרת התקדמות במיומנות הכתיבה וקלות רבה בתיקוני כתיבה, שכתוב (גזירה והדבקה), שימוש בתבניות (לכתיבת מכתב, קורות חיים) וכד'.

דגמי-החלוץ שבהם התנסינו בהפעלת התוכנית באגף יתרמו רבות לכל המצטרפים החדשים המעוניינים לקחת חלק בתוכנית הזאת בשנת הלימודים תשס"ח.

אולפנים ומרכזי השכלה, המעוניינים להצטרף למסע המופלא של מפגש בין-דורי, מוזמנים ליזום וליצור קשר עם בתי ספר הנמצאים בקרבת מקום. רכזת התוכנית של האגף לחינוך מבוגרים תשמח להנחות ולסייע בהפעלת התוכנית במוסדכם.

על תוכנית הקשר הרב דורי תוכלו לקרוא באתר האגף לחינוך מבוגרים:
<http://cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/AdultEducation/KesherRavDori>
לשאלות ניתן לפנות לגב' תמי גרין, רכזת התוכנית הארצית, באמצעות אתר מידענות
בפורום של תוכנית הקשר הרב דורי: <http://www.education.gov.il/meidaanut>